

Obiceiuri de Sfântul Gheorghe la aromâni

Sfânt important în calendarul creștin ortodox, celebrat pe data de 23 aprilie, Sfântul Gheorghe (*Ayiu Yioryi*) face parte, împreună cu Sfântul Dumitru, din galeria sfinților militari. În cultura tradițională, Sfântul Gheorghe constituie un prag temporal esențial – el poartă la brâu cheile vremii, împărțind, împreună cu Sfântul Dumitru, anul pastoral în două anotimpuri simetrice: vara între 23 aprilie și 26 octombrie și iarna între 26 octombrie și 23 aprilie.

Foto stânga – Bătrân (*aușlu*) aromân din com. Beidaud, jud. Tulcea, foto Titi Popescu, 1974 (Arhiva IEF)
Foto dreapta – Oi la o stână de pe muntele Cajup, regiunea Gjirokastra, Albania, foto Emil Țircomnicu, 2016

În preajma zilei de Sfântul Gheorghe ciobanii măsurau laptele la preluarea turmei de oi de care urmau a avea grijă până în luna octombrie, la Sfântul Dumitru. Evidența găleților cu lapte se nota pe răboj. Primul lapte muls se dădea gratuit oamenilor săraci, pentru sănătatea animalelor.

În comunitatea tradițională a păstorilor aromâni, sărbătoarea de Sfântul Gheorghe (*di Ayiu Yioryi*) marca un timp sacru, bogat în manifestări ceremoniale și rituale impresionante, de o mare frumusețe și trăire emoțională.

Unii păstori, însă, erau nefericiți în cazul în care sărbătoarea cădea în zilele de miercuri sau vineri, considerând că li se va împuțina laptele oilor:

„Sfinte ce ne-ai făcut?

Laptele ne-ai luat,

Săraci ne-ai lăsat,

Ca oile ne-ai strecurat.”

Foto stânga – Cârlibane (cârliche păstorești), cu capete de metal simbolizând șarpele, la stâna de pe muntele Cajup, regiunea Gjirokastra, Albania, foto Emil Țircomicu, 2016

Foto dreapta – Cârlibană, Muzeul Gh. Celea, M. Kogălniceanu, jud. Constanța, foto Emil Țircomicu, 2007

În unele locuri oamenii făceau un foc mare, reprezentând *focul viu*, element pirc încadrat unui complex mitico-ritual solar mai extins (se făcea foc viu de Lăsatul Secului, de Sânziene, de Sfântul Dumitru etc.), aprins de doi copii, un băiat fără tată și o fată fără mamă, peste care săreau oamenii, dar și animalele domestice, pentru a fi ferite de boli și de moarte.

Aprinderea focului viu la o stână din Munții Rodnei, foto din Tiberiu Morariu, *Viața pastorală în munții Rodnei*, 1937

Un obicei practicat cu multă bucurie de aromânii din satele de munte din Peninsula Balcanică îl constituia datul în leagăn, o practică rituală cu o funcție premaritală evidentă, ce se manifesta prin gestul unei fete nemăritate de a se da în leagănul confecționat dintr-o funie groasă, atârnată de ramura viguroasă a unui arbore bătrân, ce umbrea adesea piața satului (ar. *misuhori*). Recuzita rituală, manevrată de beneficiar, în contextul ceremonial al leagănului, consta într-un ou vopsit în Joia Mare

pe care îl ținea în buzunar, o pietricică pe cap și un buchet de flori în mână. Florile reprezentau primăvara, oul veselie și pietricica sănătatea. În timp ce fata era legănată, audiența interpreta un cântec ritual specific:

*„A curi-i feata di pri leagăn?
A mă-sa-i cu a tată-su-i
Ș-cama multu a gionilui.”*

A cui este fata din leagăn?
A mamei și a tatălui ei
Și mai mult a feciorului

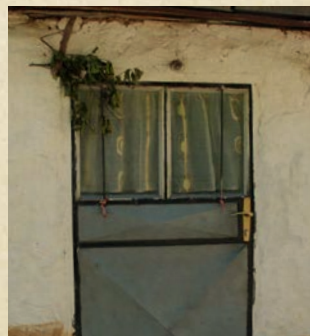
sau

*„A curi-i feata di pi leagăn?
Aestă feată gioni ș-ari,
Gionli a l'ei i fugat tu xeani,
Tora ayoniã va să-li yina
S-umplă casa di luñinã [...]”*

A cui este fata din leagăn?
Fata asta are un iubit,
Iubitul ei este plecat în străinătate,
În curând o să se întoarcă
Și o să lumineze casa.

După ce se dădeau în leagăn tinerii necăsătoriți, într-o atmosferă veselă și zgomotoasă, urmau femeile și bărbații în vârstă, moment ce prilejuia amuzament și multă bună-dispoziție, mai cu seamă în situațiile în care despre vreo soacră se știa că nu este în relații bune cu nora, devenind astfel ținta ironiilor, a cântecelor satirice și a glumelor savuroase.

Perceput de mentalitatea tradițională ca un prag al înnoirii timpului și al regenerării naturii, vizibil prin înverzirea plantelor, de Sfântul Gheorghe oamenii se cântăreau și obișnuiau să culeagă o plantă cu virtuți speciale, o ipostaziere vegetală a ugerului de oaie, numită *prașlu a ursăl'ei*. Totodată, oamenii puneau la pragul casei și a grajdurilor o brazdă verde, flori și urzici, elemente vegetale încărcate cu proprietăți apotropaice, iar

Ramuri verzi la porțile caselor, Moloviște, regiunea Bitola, R. Macedonia de Nord,
foto Emil Țircomicu, 2018

toate vitele din ogradă se stropeau cu apă și se afumau pentru sănătate, după ce în ajun fuseseră închise pentru a nu le fi luată, de spiritele nocive, *mana* laptelui, entități deosebit de active în acest timp marcat de sacralitate.

Amulete pentru protecția gospodăriei, Grabova, regiunea Gramsh,
Albania, foto Emil Țircomnicu, 2018

La nivel comunitar, persoanele cu numele Gheorghe erau vizitate, pe rând, de către toți membrii satului, expresie a respectului (ar. *tiñia*) față de purtătorul numelui și, implicit, față de întreaga familie extinsă, o manifestare a unei depline solidarități și atașament față de valorile etice care modelau conduita și reglau raporturile dintre oamenii societății tradiționale.

La meglenoromâni, ramurile verzi de brad, atârdate la porțile caselor și ale grajdurilor, erau alese din pădure cu grijă, de tineri feciori, iar în unele locuri, ouăle de la Paști erau îngropate în pământ, peste care se așeza o brazdă verde, pentru ca ogorul să capete putere și să-și sporească propriile energii germinative și fertile.

Foto stânga – Cuptor (*cireap*) cu pâine la copt, Muzeul Gh. Celea, M. Kogălniceanu, jud. Constanța, foto Emil Țîrcomnicu, 2007

Foto dreapta – Țest modernizat, din metal, pentru coacerea plăcintelor (*pita pi circhel*), Moscopole, regiunea Korce, Albania, foto Emil Țîrcomnicu, 2014

Ziua Sfântului Gheorghe, numit de aromâni *Ayiu Yioryi* (cu variantele locale aromâne și meglenoromâne: Sîn-Yioryi, Sîn Giorgiu, Sfîti Ghiorghî), anunța începutul pășunatului montan ce atrăgea stabilirea setului de obligații economice între oameni (legate de închirierea munților, arvuna ciobanilor, împărțirea turmelor etc.), moment când păstorii, însoțiți de turme de oi și familii numeroase, porneau șerpuint pe drumuri tainice spre pășunile, văile și izvoarele reci ale *dzenurilor*, în așezările lor din munte, părăsite pe timp de iarnă.

Iulia Wisošenschi, Emil Țîrcomnicu.

Bibliografie

Constantin Belimace, *Credințe despre luna lui April la Macedoneni*, în „Gazeta Macedoniei”, 1900, nr. 22, p. 3.

Theodor Capidan, *Românii nomazi. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei Balcanice*, Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1926.

Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul Aromân*, Imprimeria Națională, 1932.

Ioan Nenițescu, *Dela Români din Turcia Europeană. Studiu etnic și statistic asupra armânilor*, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, București, 1895.

Irina Nicolau, *Aromânii. Credințe și obiceiuri*, Societatea Culturală Aromână, București, 2001.

Pericle Papahagi, *Din literatura poporană a aromânilor*, București, 1900.

Tache Papahagi, *Din Folklorul Romanic și cel Latin. Studiu comparat*, București, 1923.

Emil Țîrcomnicu, *Minorități românești sud-dunărene. Studiul etnologic al aromânilor*, Editura Etnologică, București, 2007.

Emil Țîrcomnicu, *Obiceiuri și credințe macedoromâne. Dicționar*, Editura Bucureștilor, București, 2009.

Reprezentarea Sfântului Gheorghe, mozaic, biserica Sf. Gheorghe din Ohrid, R. Macedonia de Nord, foto Emil Țircomicu, 2018